

Sumar

Argument.....	11
Cuvânt-înainte	17
Abrevieri.....	21
I. Prolegomene. Omul – obiect și subiect al iubirii – în fața vieții.....	23
Note	36
II. Scurtă introducere în iubire	37
1. Creier vs. inimă	37
2. Suflet – sentimente – emoții	43
Note	50
III. Aproape totul despre iubire	51
1. Încercare de definiție	51
2. Iubirea ca fenomen vital.....	56
3. Iubirea în viața de cuplu.....	72
4. Simbolul iubirii – femeia	84
5. Scurtă incursiune în istoria iubirii.....	91
6. Iubirea ca expresie a valorilor și virtuților etico-morale.....	98
Note	104
IV. Eros și Thanatos	107
1. Eros	107
2. Thanatos.....	111
3. Eros și Thanatos.....	114
Note	117

V. Tipologia obiectuală a iubirii.

Câteva exemple	119
1. Iubirea maternă	119
2. Iubirea de frumos	124
3. Iubirea ca terapie medicală	142
4. Iubirea cultică, religioasă	149
5. Iubirea în lumea mitică	158
6. Iubirea de natură	175
7. Iubirea de patrie. Patriotism	180
8. Iubire și destin	184
9. Iubirea, dincolo de moarte. Memoria	194
10. Dreptul în promovarea iubirii	196
Note	203
 În loc de concluzii	 205
 Referințe bibliografice	 207

I. Prolegomene.

Omul – obiect și subiect al iubirii – în fața vieții¹

*„Trăiește ca și cum ai muri mâine.
Învață ca și cum ai trăi veșnic.”*

Mohandas Karamchand Gandhi,
supranumit Mahatma – suflet mare,
(1869-1948), filosof și om politic indian

Omul se naște din iubire și trăiește în iubire, atât ca obiect, cât și ca subiect. Ea, iubirea, se înscrie în ordinea și armonia universală, ca principala dimensiune a existenței.

Legătura noastră ca ființe umane, cea mai profundă, este cea pe care o avem cu Cosmosul, cu Sursa. Este, poate, și cel mai puternic sentiment uman, sentiment care ne asigură și echilibrul existențial la care facem trimitere ori de câte ori ne punem întrebări fundamentale la care nu putem răspunde, ca suport pentru a ne putea duce activitățile mai departe.

Este sentimentul nostru prim, originar, metafizic, care ne explică viața, lumea ca lume, predeterminatul, inexplicabilul.

Natura fizică a omului cuprinde atât elementele, cât și ordinea și armonia Cosmosului. Este, de fapt, o microsinteză a acestuia. În plus, omul dispune de libertatea de a face, de a acționa înlăuntrul existențialului uman. Este vorba, pe lângă ordinea și armonia preluate de la Sursă – ordini naturale:

biologică și fiziologică –, de ordini corespunzătoare altor dimensiuni social-umane cum sunt: ordinea economică, juridică și sociologică, ordinea psihologică și morală, logică și estetică ce se instituie ca norme legale obligatorii, întrucât reprezintă principii, valori, judecăți, precum și criteriile axiologice care ordonează și orientează existențialul uman.

Universul și ființa umană constituie o simbioză; cele două entități interacționează, neputând fi despărțite. Fiecare segment în parte al Universului este interconectat, fiecare comunicând cu fiecare și fiecare cu întregul.

Suntem, în același timp, materie (energie și informație), dar și spirit (rațiune și conștiință). Comunicarea informațională, mijlocită de ADN-ul fiecăruia dintre noi – care înzestrează ființa umană cu rațiune și sentimente –, nu se poate explica logic decât în virtutea unei interconectări universale de la parte la întreg, într-un feedback continuu, totul desfășurându-se potrivit unei scheme preconceptuate, a cărei origine se pierde în negura timpului și ale cărei funcții sunt fără sfârșit.

Ca structură, cea mai mare parte a corpului uman, ca și cea mai mare suprafață a planetei noastre, este compusă din apă. De asemenea, structura organică, existența a miliarde de celule, organizarea, funcționarea și coordonarea interacțiunilor fără sfârșit, toate într-o simbioză perfectă, de natură să asigure armonia și ritmul acestui angrenaj, se petrec în afara simțurilor noastre, fiind supuse legilor marelui Univers, creației cosmice.

Ființa umană, prin natura sa biologică, este un sistem intern de relații de dependență reciprocă. Ca ființă socială este un sistem de relații între ea și cei din exterior: indivizi, comunități și Sursă.

Oamenii se deosebesc între ei prin încărcătura (zestrea) lor ereditară și tipologia psihologică a fiecăruia. De aici diferitele capacități și modalități de acțiune în social.

Trecerea noastră are loc pe fondul unui permanent joc al polarităților, al dihotomiilor: bine și rău, frumos și urât, virtute și viciu, lumini și umbre, iubire și ură, adevăr și minciună, traiectul constituindu-l destinul, la temeiul căruia, în afara împrejurărilor, stă omul, care și-l construiește pas cu pas.

În confruntarea cu realitățile, fiecare om apare ca o individualitate, fiecare are propria reprezentare a realității, fiecare trăiește atât viața interioară, cât și pe cea exterioară, a lumii înconjurătoare, fiecare cu necesitățile naturale firești, instinctuale.

Ca element al speciei sale, dincolo de trăirea existențialului individual, ființa umană are o sarcină engramată, fundamentală, de perpetuare a speciei. Drept urmare, efemeritatea este caracteristică omului, care, astfel, satisface interesele speciei, nemuritoare (!), aflată în afara timpului. Așa cum Natura are propriile sale cicluri, renaște, tot astfel generațiile umane se succed într-un șir nesfârșit în procesul de perpetuare a speciei, ca dat al acesteia.

Din mitologia antică greco-romană, Cupidon se pare că reprezintă motorul speciei, interesele ei.

Fantezia și inteligența naturii stabilesc pentru fiecare momentul, atât al sosirii, cât și al plecării, astfel cum este înscris în Cartea Vieții. În fond, *lumea este o scenă, viața un act; ai venit, ai văzut, ai plecat* (Democrit din Abdera, 460-360 î.Hr., filosof grec²).

Așa cum embriogeneza ființei umane presupune conceperea unei structuri omogene, însumând miliarde de celule, organizate într-un ritm normal de existență, tot astfel, vine un moment în care invazia celulelor poartă structuri dezorganizate, alterate, haotice care anunță plecarea. Ea, plecarea, se înscrie deci în ordinea firească a lucrurilor. Ambele procese, din perspectiva speciei, au caracter obiectiv, ținând de perpe-

tuarea ei. Este o formă de înțelepciune a vieții, care ne înfățișează drumul pe care îl avem de parcurs. Îl înțelegem oare?

Maxima socratică *cunoaște-te pe tine însuși* a determinat consacrarea înțelegerii condiției umane, a dimensiunii și naturii umanului, citat pe care îl întâlnim și pe frontispiciul templului oracolului de la Delphi*. Într-adevăr, cunoașterea Sinelui presupune conștiința limitelor cunoașterii, în general, ale lumii înconjurătoare, a propriilor limite ale gândirii umane.

Ceea ce distinge esențial omul, sub aspect ontologic, este cugetarea, facultatea de a raționa, în special asupra propriului său statut, a propriului său destin, de a avea conștiință, *acea faclă care luminează inima și judecător neadormit pe care omul îl poartă întotdeauna cu el* (Eschil, 525-456 î.Hr., poet tragic grec, considerat părintele tragediei antice)³. De aceea ne recomandă, pe bună dreptate, bătrânul Pitagora (580-500 î.Hr., matematician, filosof și doctrinar grec): *nu te duce la preot ca să-ți speli conștiința; aceasta e grija ta*.

Prin cunoașterea de sine, omul percepe și are reprezentarea propriei sale naturi. Aceasta constituie un prag de pornire, întrucât nu se poate opri la sine. El se conectează la realitatea prezentă, căutându-și sensul, înțelegerea spațiului și istoriei în care se dezvoltă, a spiritului epocii. Existența omului, finitudinea sa, obligă, prin urmare, la a fi împreună cu ceilalți, obligă la socializare.

Gândirea ființei umane se împletește cu dorința de a-și depăși limitele și efemeritatea, de a sfida provocări și neliniști, o realitate anxioasă, purtătoare de tensiuni existențiale, din dorința apropierii de adevăr, de absolut.

Gândirea și percepția, reprezentarea și comunicarea sunt facultăți care dau ființei umane conștiința de sine. Prin

* Locul unde se oficiau ceremoniile legate de activitatea mistică a zeului Cuvântului solar, Appolo.

intermediul creierului și al sistemului nervos ele fac conștiințe toate trăirile umane.

Concepția despre lume și viață, proprie fiecărui om, se formează începând de la cea mai fragedă vârstă, realitatea fiind fundamentul existențialului, viului. Ea deschide și înlesnește drumul spre cunoașterea de sine, rostul omului în lume, spre conștiința de sine.

Concepția despre lume și viață deschide perspectiva asupra modului cum ne percepem pe noi înșine, pe ceilalți, lumea în care trăim, spiritul vremii, natura, realitatea – trăită și dezirabilă – ca și rosturile noastre în această lume controversată și bântuită de cele mai sumbre perspective.

Concepția despre lume și viață ne reprezintă. Din ea deducem modul în care percepem realitatea spirituală, pe noi înșine, pe ceilalți, natura și pe Dumnezeu. Existența multitudinii concepțiilor cu privire la lume și viață (teiste, deiste, naturaliste, nihiliste, existențialiste, mistic-orientale, mișcării New Age, postmoderniste) ne îndeamnă pe toți să acceptăm nu numai modul nostru de gândire, ci și pe al altora, să le înțelegem și apoi să comunicăm deschis cu alții ca într-o societate pluralistă, deschisă, democratică. În fond, toți ne înclinăm în fața înțelepciunii vieții. Altminteri rămânem înțepeniți în constatarea lui Albert Einstein (1879-1955), fizician german, potrivit căreia: *Există doar două lucruri infinite: Universul și prostia. Deși, cu privire la Univers, nu sunt prea sigur*⁴.

Înzestrată deci cu rațiune, cu conștiință și voință, prin structura și funcțiile sale, ființa umană este asemănătoare unui sistem cibernetic integrat și sincron, cel mai performant sistem informațional, cu cea mai mare capacitate de imaginare și diversificare, de creativitate, operare și memorare, o ființă extrem de complexă și contradictorie, cu lumini și umbre, străluciri și abisuri interioare, făuritor și demolator.

Acest miracol, acest fenomen privit ca fiind cea mai mare minune a Universului, inexplicabil după legile cunoscute oamenilor, nu poate fi decât de sorginte divină, explicându-se astfel și divinul din fiecare ființă umană. *Rămâne ca timpul să dea măsura, atunci când se cuvine, nedumeririlor noastre.*

Prin urmare, existența unei forțe coordonatoare care asigură organizarea și armonia realității lumii noastre, atât materiale, cât și spirituale nu mai poate fi contestată.

Omul prezintă o diversificare a stărilor precum: mentală, emoțională, energetică, informațională, de conștiință, fiecare constituind un câmp propriu de unde care rezonază cu anumite zone morfogenetice, ele însele constituind un câmp. În același timp, omul prezintă două componente: o componentă fizică (biologică), constituită din câteva sisteme (osos, circulator, nervos etc.), și o componentă spirituală, care cuprinde și cunoașterea de sine, a ființei interioare, a adâncului din noi, a celuiilalt ego.

Supremația omului constă în natura sa meditativă, în faptul că gândește – este o trestie cugetătoare (Blaise Pascal, 1623-1662, matematician, scriitor și filosof francez) –, are capacitate de cunoaștere, de anticipare și de a fi fericit, este conștient de propria-i valoare. Are capacitatea de a avea trăiri spirituale – de a trăi în spirit –, de a fi liber, eliberându-se, în principal, de propriile condiționări, de limitările de orice fel, inclusiv mentale. În același timp, se impune să subliniem, ca paradox, că suntem specia cea mai distructivă din lumea viului.

Privit ca element al Universului cosmic, omul se află într-o relație continuă cu mediul căruia îi aparține organic, este o simplă verigă dintr-un lanț necunoscut, dintr-o plasă nevăzută a Universului cosmic, spațiu fără de hotare.

Realitatea existențială este cunoscută parțial ființei umane, dat fiind caracterul aparent al acestuia. Există însă și o

realitate ascunsă, invizibilă, profundă. În acest sens, încă de la primele începuturi, omul a încercat să se înțeleagă și să se definească pe sine, să-și pună întrebări și dincolo de sine, întrucât are capacitatea transcenderii.

Există nu puține întrebări la care încă nu se poate răspunde, altele la care nu se va putea răspunde vreodată, depășind limitele, posibilitățile umane.

Natura cenzurează cunoașterea noastră, nepermițând oamenilor accesul la marile mistere și la marile întrebări care îi frământă încă de la începuturi, considerând probabil că nu ține de natura umană sau... nu a sosit încă timpul.

Sunt dimensiuni ale unei realități invizibile, inaccesibile simțurilor umane, la care numai gândirea imaginativă poate ajunge, prin transcunoaștere sau cu ajutorul metafizicii și, mai ales, al religiei, al teologiei, care dezleagă (!) transcendental tot ceea ce depășește, într-o devenire continuă, capacitatea umană de a înțelege vreodată. Prin urmare, *ideea de limită, trăită de om în Univers, nu poate fi depășită decât religios* (Petre Țuțea, 1902-1991, eseist, filosof și economist român)⁵.

Cunoașterea și recunoașterea limitelor noastre demonstrează, în același timp, vulnerabilitatea ființei umane, a rațiunii în găsirea răspunsurilor la întrebări fundamentale. Poate tocmai conștiința ignoranței noastre – este vorba de o ignoranță savantă – a deschis drumul spre gândire abstractă asupra omului și a vieții, spre metafizică, spre filosofie.

De ce oare natura a lăsat omul neputincios în fața a numeroase întrebări?

De altfel, omul trăiește într-o infinitate de lumi necunoscute, totul fiind învăluit într-un secret de nepătruns, plutind într-un mister, într-o fervoare mistică, de unde concluzia că rostul omului, ca destin, este să-și trăiască viața și cu folos.

Într-adevăr, *ceea ce ești – nicidecum nu vei vedea; / ceea ce vezi – e numai umbra ta* (Rabindranath Tagore, pe numele său

adevărat Thakur, 1861-1941, scriitor și filosof indian, de limbă bengaleză și engleză).

Atât viața, cât și oamenii reprezintă o lecție continuă. Fiecare dintre noi trăim o experiență, fiecare se creează pe sine (se autocreează), se transformă (renaște).

Fiecare om are tabuuri și fetișuri, pasiuni, dileme și obsesii identitare care se înscriu firesc (!) în ordinea proprie; fiecare cu tensiunile sale interioare.

Omul, ca ființă rațională, pentru a-și putea împlini rolul, trebuie să se constituie în propriul său obiect de studiu. Cea mai mare problemă a omului contemporan constă în modul cum reușește în confruntarea cu infinita complexitate a întâlnirii cu Sinele.

Pentru a ne manifesta statutul de ființă umană, dimensiunea înțelegerii și trăirii existențialului, întrebarea care se impune este: cunoaștem oare, ca oameni, rosturile și semnificațiile adânci ale lumii în care trăim, sensurile ei, relațiile cu natura și cu componentele ei? Ne-am gândit vreodată cu responsabilitate și iubire la problematica fiecăreia, pornind de la constatarea că toate sunt elemente ale lumii vii, părți ale aceluiași ansamblu, cu conexiuni determinante – ca evoluție, involuție, finalitate, destin – atât pentru fiecare, cât și pentru ansamblul biocosmic?

Trăim într-o realitate paralelă: între realitatea aparentă și realitatea inaccesibilă ființei umane, între vizibil și invizibil, rațiune și simbol, între conștiință și stare de veghe, certitudine și incertitudine, sacru și profan, destin și liber-arbitru, firesc și fatalitate, determinare și opțiune. Suntem captivi profanului, întrucât ne-am îndepărtat de sacru – privit ca și component al conștiinței – pe care suntem pe cale de a nu-l mai înțelege.

Ne-am îndepărtat de Dumnezeu – de Creație, de Sursă – fără înțelegerea căruia sensul lumii, al propriului sens, adân-

cirea cunoașterii dincolo de raționament și experiment, trăirea existențialului, însușirea înțelepciunii, accesarea la miracol și mister rămân, potențial, insuficient elucidate.

Întregul existențial al viului, inclusiv al ființei umane, se manifestă în jurul voinței native de a trăi, în jurul vieții, care, astfel, devine scop. Dragostea de viață este atât de puternică încât nu este condiționată de valoarea pe care i-o acordă fiecare ființă umană.

Realitatea socială, mediul ambiant impun omului adaptare, condiționată de modul de reprezentare și percepție, determinat, la rândul său, de gradul de cultură și de înțelegere, de experiența acumulată, de particularitățile psihice și de tipologie temperamentală (flegmatic, sangvin, melancolic).

Suntem puși în fața unui proces obligatoriu și profund de gândire și înțelegere, de relaționare, complementaritate și integrare din perspectiva celor două planuri: rațiune și credință, știință (cunoaștere) și religie, transmițându-și unul altuia valorile specifice în vederea unei înțelegeri superioare. Aceasta presupune pătrunderea și înțelegerea, în primul rând, a naturii umane, a structurilor profunde.

Ca dimensiune ontologică, omul trăiește fragilitatea propriei sale naturi. Existența lui – care include viața, dar și împlinirea interioară – o realizează material și spiritual.

Fiecare om are propriile sale valori, în funcție de nivelul de educație și cultură, care acționează asupra structurii psihice, de unde și relativitatea acestora. Fiecare își trăiește propria istorie, epoca, cu gradul său civilizator și de libertate, ca și cu gradul de autoconvingere.

Fiecare ființă umană este unică, fiecare are propriul său univers (inclusiv moral, al cărui standard îl găsim în Biblie, în versete și în cele 10 porunci), propria personalitate, conștiință de sine și determinare, simțul moralității, inteligență și

capacitate de a înțelege lumea, ca și capacitate creatoare. Dar, până la urmă, omul este reprezentat de rodul muncii sale, de firescul propriului demers, de modul cum și-a trăit viața – autentic, reprezentându-se pe sine, mimetic sau duplicitar.

Numai astfel omul își justifică existența, se justifică pe sine ca ființă umană prin realizările obținute, prin fapte, prin muncă, nu prin programe și nici prin eforturile depuse.

Munca, dincolo de mijloc de asigurare a existenței, ne ordonează viața, ne ajută să ne descoperim, să ne cunoaștem mai bine, să ne stimulăm valoarea, ne dă, până la urmă, un sens și un scop vieții noastre.

„Am adormit și am visat că viața este bucurie.

Dar m-am trezit și am văzut că viața este datorie.

*Și am muncit și am făcut, din truda vieții, bucurie”.*⁶

În același timp, munca socializează, ne face să îi înțelegem altfel pe ceilalți și comunitatea, participarea, răspunderea și solidaritatea, ne determină, în mare măsură, caracterul. Ea presupune *asumarea temporalității, ca și a răspunderii în fața eternității, toate privite ca trăsături ale naturii umane, ale existenței autentice.*

Viața ar trebui să fie pentru om un act de descoperire și cunoaștere, de desăvârșire și valorificare de sine, un act de îmbogățire a memoriei colective.

Memoria (neuitarea) rămâne piatra de încercare. Vine o vreme pentru fiecare când memoria timpului lăsat în urmă te copleșește. Greutatea analizării propriului trecut constă în selecția lucrurilor bune pe care le-ai înfăptuit de cele pe care le regreti, de confruntarea cu reaua-credință și cu frustrările care ți-au tulburat activitatea.

Totul depinde și de măsura în care, din perspectiva timpului, epoca a constituit un sprijin favorabil condițiilor de exprimare liberă. Deci raportarea noastră la viață și la ce am